

Reprezentacja nowych technologii komunikacji w prozie podejmującej temat homoseksualności – analiza wybranych utworów

Katarzyna Lisowska

Reprezentacja nowych technologii komunikacji w prozie podejmującej temat homoseksualności¹ – analiza wybranych utworów

10.18318/978-83-65573-14-8.4

Sposób funkcjonowania współczesnych mediów opisywany jest za pomocą kategorii kultury uczestnictwa i kultury konwergencji. Pierwsze pojęcie dotyczy zmiany wzorca partycypacji odbiorców w komunikacji masowej. Nie są oni obecnie postrzegani jako bierni konsumenci, lecz, przeciwnie, jako aktywne podmioty wchodzące ze sobą w interakcje (Jenkins 2007: 9). Drugi z wymienionych terminów opisuje natomiast „przepływ treści pomiędzy różnymi platformami medialnymi”, zachęcający odbiorców do swobodnego, uwzględniającego indywidualne zapotrzebowania, korzystania z różnych środków przekazu (Ibid.). Jednym z podstawowych wymiarów funkcjonowania przedstawionego modelu kultury jest komunikacja elektroniczna², charakteryzująca się specyficznymi, wyodrębnianymi ze względu na swoistość budowy i pełnionych ról, typami wypowiedzi. Formuły te mogą być z powodzeniem przenoszone do innych odmian dyskursu, także do dziedziny literatury. Właściwości interesującej mnie odmiany komunikacji

---

¹ Odwołując się do spostrzeżeń Ewy Chudoby, termin „homoseksualność” uznaję za szerszy i bardziej neutralny niż „homoseksualizm” (por. Chudoba 2012: 16).

² Jan Grzenia termin „komunikacja elektroniczna” odnosi do procesów „porozumiewania się ludzi za pośrednictwem elektronicznych mediów” (Grzenia 2007: 61), w tym – dzięki wykorzystaniu internetu (Grzenia 2007). W artykule koncentruję się na tekstach internetowych (por. też: Grzenia 2007: 45), ale ze względów stylistycznych posługuję się również, mającym szerszy zakres, określeniem „komunikacja elektroniczna”.

mają, jak postaram się wykazać, szczególne znaczenie dla utworów podejmujących problematykę nienormatywnych tożsamości seksualnych. Dla tego rodzaju twórczości wyjątkowo interesujące okazały się internetowe gatunki³, takie jak: czat, biogram umieszczany w portalu towarzyskim (stanowiące „elektroniczne warianty tekstów tradycyjnych”, Grzenia 2007: 154) oraz list elektroniczny. Analizując sposoby artystycznej reprezentacji wymienionych form, warto zatem postawić pytanie także o to, jaki wpływ na teksty literackie wywierają funkcjonujące w przestrzeni internetu schematy porozumiewania się, a w konsekwencji – zbadać znaczenie nowych technologii komunikacji dla przekształceń konwencji pisarskich. Przedstawiony problem rozważę, analizując cztery współczesne polskie powieści, w różny sposób odnoszące się do określonego w temacie artykułu zagadnienia⁴.

Zacznę od dwóch utworów, wykorzystujących przede wszystkim właściwości internetowego czatu i notki umieszczonej w portalu randkowym. Na początek przywołam książkę Bartosza Żurawieckiego *Ja, czyli 66 moich miłości* (2007)⁵, w której dużą rolę odrywają obie formy. Gatunkami tymi chętnie posługuje się bohater powieści, który jest użytkownikiem gejowskich serwisów internetowych. Narracja, przeplatana opisami rozmów prowadzonych w wirtualnym świecie (w cytowanych niżej fragmentach są one oznaczone kursywą), przyjmuje hybrydalną, mającą niejednoznaczny status literacki, strukturę:

---

³ Pojęcie „gatunku internetowego” lub „internetowych gatunków tekstu” zapożyczam z cytowanej pracy Grzeni. Więcej na ten temat – zob.: Grzenia 2007: 150–173. Za każdym razem, kiedy stosuję wymienione terminy, nawiązuję do rozpoznań autora.

⁴ Nie jest to z pewnością pełna lista utworów mieszczących się w obrębie przedstawianej w artykule tematyki. Za cenne uwagi w tej kwestii dziękuję doktorowi Piotrowi Sobolczykowi.

⁵ W dalszej części pracy posługuję się skrótem „JM” podanym wraz z numerem strony.

Bardzo dziękuję i jeszcze raz przepraszam, że zwracam Panu głowę. Ale odzywam się do Pana w bardzo delikatnej sprawie. Taksówka wywozła mnie daleko za miasto. [...] (JM, s. 55).

Ale pewnej samotnej nocy dostałem mesydz od arcy: – Amen! – Na wieki wieków. Czym mogę służyć? [...] Oczywiście zadzwoniłem natychmiast do Malinowskiego i powiadomiłem go o jutrzejszym spotkaniu (JM, s. 178-179).

Analizowana powieść stanowi zatem kompilację różnych, nie tylko literackich, typów wypowiedzi, w istotny sposób poszerzających horyzont problemowy książki. Wykorzystane formy, takie jak powieściowa narracja, anegdota (por. np. historię Starego Oblecha, JM, s. 207-215, s. 217-219), czat, notka umieszczona w portalu i list elektroniczny (JM, s. 60-63), wnoszą do tekstu charakterystyczne dla siebie struktury i konwencje. Wspomniane wyżej zabiegi nie układają się jednak w spójną, tworzącą nowy gatunek literacki całość, ponieważ ich celem jest utrzymywanie heterogeniczności i stałego przepływu znaczeń, czyli właściwości, jak postaram się wykazać, ważnych dla wypowiedzi podejmującej problem nienormalnych tożsamości seksualnych.

Przedstawiona problematyka w istotny sposób wpływa na warstwę fabularną powieści. Wykorzystując narzędzia dostarczane przez elektroniczną komunikację, bohater przyjmuje maski, które pozwalają mu bawić się normami dotyczącymi płci i seksualności. W cyfrowym świecie może on wcielać się w kobietę i relatywizować sposoby klasyfikacji pożądania, czyli realizować fundamentalne założenia teorii *queer*, kwestionującej „istnienie stabilnych tożsamości (płciowych)” (Skucha 2007: 560):

Nie mogłam wtedy zasnąć, wierciłam się chwilę, a potem wstawałam włączałam komputer i wpadałam w sieć, gdzie od pewnego czasu podrywał mnie gej – Rodrigo [...] (JM, s. 105).

Orientacja – gay, bisexual czy trans? Romantyczny trans? Biseksualny dziewiętnastolatek? Wybieram opcję najbezpieczniejszą – gay (JM, s. 7).

Tendencja do ciągłego zmieniania ról i modeli zachowań skutkuje unieważnieniem pytań o płęć i orientację seksualną nadawcy internetowych komunikatów („To ja teraz wejdę sobie na *www.lesba.pl*. O! Tu jest coś dla mnie na tę chwilę”, JM, s. 144)⁶. Parafrazując Jacka Kochanowskiego, można powiedzieć, że powieść Żurawieckiego ukazuje „niepowstrzymaną dyspersję sensu” seksualności (Kochanowski 2004: 210). Cel ten, zasygnalizowany na samym początku powieści typowo literackimi środkami, czyli dedykacją („dla nikogo”, JM, s. 5) i mottem („*Sex? God's biggest joke on human beings*”, JM, s. 5)⁷, zostaje osiągnięty dzięki wykorzystaniu charakterystycznych dla komunikacji elektronicznej form wypowiedzi. Dodajmy, że normy pisarstwa przestają być podstawowym punktem odniesienia rozstrzygającym o wyborze zastosowanych strategii⁸. Decydującą rolę odgrywa, istniejąca dotychczas poza głównym nurtem literatury i dlatego wymagająca nowych środków wyrazu, tematyka.

Przedstawioną konstrukcję bohatera uznaję za nawiązanie do stworzonej na gruncie myśli feministycznej koncepcji cyborga. W tekście został wykorzystany emancypacyjny potencjał wspomnianej figury, która jest traktowana jako symbol przekraczania i łamania norm dotyczących płci i seksualności. Powieść, prześmiewczo odnosząca się nie tylko do obowiązujących w społeczeństwie nakazów (por. wątek Malinowskiego – domniemanego heterosek-

⁶ Podobne wnioski sformułował Jacek Kochanowski, badając listy wysłane przez homoseksualistów do redakcji czasopism: „Dla analizy dekonstrukcyjnej – przynajmniej na pewnym poziomie ogólności – nie ma znaczenia [...] to, czy list został napisany przez kogoś, kto *rzeczywiście* jest gejem lub za takiego się uważa” (Kochanowski 2004: 208).

⁷ Są to słowa Bette Davis [„Seks? Największy boski żart z człowieka – przeł. K.L.]. W tekście zachowuję zgodną z oryginałem pisownię kursywą.

⁸ Nie mamy zatem do czynienia z opisaną przez Ryszarda Nycza wypowiedzią sylwiczną, dla której to właśnie literatura jest podstawowym „systemem odniesienia” (Nycz 1996: 32).

sualisty wprowadzanego w środowisko użytkowników gejowskich portali towarzyskich)⁹, ale także do praktyk dyscyplinujących, jakim poddawane jest ludzkie ciało (Loska 2001: 255-256), okazuje się swobodnym odwołaniem do rozpoznań Donny Haraway, podkreślającej, że „cyborg [...] to twór złożony tyłem z elementów społecznej rzeczywistości, co z fikcyjnych wyobrażeń [...]” (cyt. za: Sugiera 2003: 109). Świadomość wpływu nowych technologii komunikacji na kształtowanie ciał jednostek (Haraway 1990: 205) pozwala za pomocą tych samych technologii przeciwstawić się funkcjonującym w danej społeczności paradygmatom, a w konsekwencji – wyzwolić się z ograniczających rozróżnień i klasyfikacji:

[...] nauki o komunikacji i współczesne nauki biologiczne są ustanawiane przez podobny zabieg – przetłumaczenie słowa na problem kodowania, poszukiwanie wspólnego języka, w którym cały opór wobec zasadniczej kontroli znika, a wszelka różnorodność może zostać podporządkowana rozproszeniu, przegrupowaniu, zaangażowaniu i wymianie (Haraway 1990: 206 – przeł. K.L.).

Nie bez powodu w zakończeniu pierwszej części powieści bohater, decydując się przyjąć na pewien czas rolę lesbijki, postanawia: „Pójdę sobie gdzie indziej. Hen, hen... Cyberświat nie jest ani długi, ani gruby, ani duży, ale jest za to nieskończony” (JM, s. 144). Wirtualna przestrzeń, choć zbudowana na iluzji, staje się zatem miejscem, w którym obowiązuje nowe, niespotykane poza cybernetycznym światem, rozumienie cielesności i płci (Loska 2001: 256).

Trzeba przy tym zauważyć, że podstawowy kontekst dla zastosowanych w utworze Żurawieckiego strategii stanowi powieść Mi-

---

⁹ Por. np.: „- Jest [moja żona – przyp. K.L.] zadowolona z tego, co robi i co ja robię [...]. A nie widzę powodów, by jej wszystko opowiadać. To trochę zbyt... skomplikowane, nie sądzi pan? – Skąd, dla mnie to bardzo proste. To mój naturalny świat, czuję się w nim swobodnie i komfortowo. Wychowując w domu dwójkę dzieci chyba czułbym się nieco gorzej” (JM, s. 182).

chała Witkowskiego *Lubiewo*¹⁰. We wspomnianej książce również znajdziemy fragmenty wzorowane na umieszczanych w serwisach towarzyskich notkach:

Nie wiem, czy to ma sens [...], ale trudno, może się tu, w tym mieście znajdzie jakiś fajny, normalny gej, z którym można by stworzyć trwały związek [...], ja z Wrocka, nieprzejęty, fajny (podobno przystojny...), student 175/70/30 ;-) [...]¹¹.

W książce Witkowskiego odwołania do gatunków internetowych pełnią dwie funkcje. Pierwsza z nich, stylizacyjna, realizuje się dzięki zastosowaniu klisz językowych, które, jako jeden z funkcjonujących w powieści stereotypów komunikacyjnych, w paradoksalny sposób urozmaicają narrację *Lubiewa*. Natomiast druga funkcja przedstawionych wyżej formuł wiąże się z patronującą powieści ideą wszechstronnego zaprezentowania środowiska gejów, czyli, posługując się użytym w utworze określeniem, stworzenia „Wielkiego Atlasu Ciot Polskich” (LB, s. 189). Posłużenie się gatunkami komunikacji elektronicznej nadaje konstruowanemu obrazowi koloryt lokalny i w pewnym stopniu urozmaica fabułę (por. fragment *Randka* dotyczący spotkania będącego efektem znajomości internetowej [LB, s. 148-150]). Na marginesie warto także zauważyć, że techniki, które w *Lubiewie* stanowią jeden z elementów złożonego świata przedstawionego i zróżnicowanej narracji, stają się punktem wyjścia zabiegów będących podstawą struktury powieści Żurawieckiego.

Podsumowując pierwszą część artykułu, należy zauważyć, że oba wymienione utwory, ze względu na sposób wykorzystania

¹⁰ W dalszej części pracy posługuję się skrótem „LB” podanym wraz z numerem strony.

¹¹ Cytuję część zatytułowaną Cześć!, LB, s. 85; por. też: Kaja 98, LB, s. 107; Duchowny 69, lat 40, LB, s. 145.

internetowych narzędzi komunikacji, można uznać za teksty problematyzujące wpływ nowych technologii na istniejące wzorce tożsamości (por. np. Miczka 2006: 35-40). Interesują mnie zwłaszcza, będące głównym tematem obu książek, kwestie związane ze zmianą norm dotyczących seksualności. Zauważmy, że o ile w strukturze *Lubiewa* przestrzeń cybernetyczna i charakterystyczne dla niej formy wypowiedzi stanowią jedynie pewien wymiar funkcjonowania prezentowanej społeczności, o tyle w książce Żurawieckiego komunikacja internetowa w znacznie większym stopniu warunkuje status opisywanych postaci. W pierwszym utworze odwołanie do świata wirtualnego relatywizuje pojęcie tożsamości, zastępując jej „mocne” wyznaczniki „słabymi” (Miczka 2006: 35). Odwołanie do gatunków internetowych pozwala wskazać ludyczne (por. np. Herz 1999: 134) i performatywne aspekty seksualności (por. fragment powieści zatytułowany *Teorie*, LB, s. 273-274, a zwłaszcza część *Teoria przegięcia*, LB, s. 274).

Natomiast powieść Żurawieckiego koncentruje się na modelu „tożsamości granicznej, skrajnie zdynamizowanej” (Miczka 2006: 33), której istnienie jest zależne od możliwości stwarzanych przez komunikację elektroniczną (por. Miczka 2006: 35). Jak starałam się wykazać powyżej, bohaterowie analizowanego tekstu, dzięki interaktywności nowych technologii, mogą stale odgrywać wybrane przez siebie role, a w konsekwencji – kształtować własny, zbliżający się niekiedy do wizerunku cyborga, obraz (Miczka 2006: 37) i wpływać na zmiany w jego postrzeganiu przez odbiorców nadawanych wiadomości. Zwrócenie uwagi na charakterystyczną dla przestrzeni cybernetycznej tendencję do przetwarzania mocnej tożsamości „w krzyżujące się ze sobą formy tożsamości słabych” (Miczka 2006: 46) pozwala odczytać powieść z perspektywy propagującej „ucieczkę przed władzą dyskursu, wymykanie się ograniczającym kategoriom” (Skucha 2005: 560) teorii *queer*.

Druga grupa interesujących mnie utworów wykorzystuje inny charakterystyczny dla nowych technologii typ wypowiedzi, a mianowicie list elektroniczny. Jego zastosowanie ma jednak, co wykażę, analizując dwa kolejne przykłady literackie, inny wpływ na strukturę tekstu literackiego niż przedstawione w poprzednich akapitach zabiegi. Co ważne, w świecie internetu korespondencja elektroniczna pełni funkcję podobną do korespondencji tradycyjnej¹². Obecność wspomnianej formuły będę traktować z jednej strony jako próbę zaadaptowania epistolografii do współczesnych technik porozumiewania się, a z drugiej – jako specyficzne nawiązanie do konwencji powieści epistolarnej.

Komunikacja e-mailowa odgrywa dużą rolę w utworze Julii Fiedorczuk *Biała Ofelia*¹³. Choć tekst, łączący w sobie różne techniki narracji, trudno byłoby określić mianem powieści epistolarnej, to miejsce, jakie w strukturze książki zajmuje list elektroniczny, pozwala dostrzec w książce nawiązania do tej odmiany gatunkowej. Epistolografię traktuję szeroko, mając na uwadze zarówno różnice dzielące korespondencję tradycyjną i współczesną, jak i istniejące między nimi podobieństwa. List, niezależnie od techniki zapisu i przekazu, jest zakorzeniony w życiu nadawcy/nadawczyni (Skwarczyńska 2006: 84), a zatem odnosi się do życia wewnętrznego autora/autorki. W powieści Fiedorczuk korespondencja elektroniczna służy przede wszystkim wyrażaniu, często silnych i burzliwych, uczuć bohaterów:

---

¹² Badając zasygnalizowany problem, Grzenia podkreślił, że choć list elektroniczny ma „pierwotny w liście tradycyjnym”, to na jego przykładzie „można najlepiej [...] pokazać, jak dalece gatunek pierwotny może się zmienić, funkcjonując w formie elektronicznej” (Grzenia 2007: 158). Pamiętając o powyższym spostrzeżeniu, chciałabym jednak zwrócić uwagę na, mające szczególne znaczenie dla tekstów literackich, podobieństwa między oboma typami korespondencji.

¹³ W dalszej części pracy posługuję się skrótem „BO” podanym wraz z numerem strony.

Kochana Elizo [...]. Jesteś w każdej rzeczy, na którą patrzę. W każdym oddechu. W każdym śnie (BO, s. 139).

Witaj, Księżniczko [...]. Uśmiechasz się? Proszę Cię, bądź szczęśliwa! (BO, s. 148).

Dodajmy, że cechy, takie jak koncentracja na prywatności i subiektywizmie listu oraz uprzywilejowanie amatorskiej tradycji żeńskiego pisania, nawiązują do właściwości powieści epistolarnej (Watt 1973: 207). Co więcej, zdominowana przez kobietą perspektywę powieść odwołuje się do kliszy kulturowej uznającej epistolografię za domenę kobiet (Skwarczyńska 2006: 85). Nawiązanie to nie jest jednak bezkrytyczne, ponieważ wspomniany stereotyp okazuje się maską pozwalającą przedstawić problemy niemieszczące się w dominującym dyskursie kultury. W tym wypadku chodzi oczywiście o treści związane z wyrażeniem nienormatywnego pożądania w literaturze. Widzimy zatem, że utwór Fiedorczuk w pełni wykorzystuje możliwości dostarczane przez tradycyjny (patriarchalny) model literatury, szukając w nim jednocześnie piękniń i niejasności. Dzięki tego rodzaju lukom do głosu dochodzi to, co inne i niedefiniowalne. Tożsamość bohaterki *Białej Ofelii* jest bowiem migotliwa i niejednoznaczna, a opisy erotycznej namiętności i wzajemnego przywiązania nie prowadzą do przyjęcia roli lesbijki:

„Co myślisz?” – spytała Eliza. „Nie wierzę – odpowiedziała Anna. – Nie wierzę, że istniejesz” (BO, s. 130).

Lubi, kiedy ta druga mówi do niej w ten sposób, kiedy mówi o miłości, jakiej jeszcze nie było, choć jednocześnie boi się, że te słowa są jak cienki lód, który w każdej chwili może się pod nią zerwać [...] (BO, s. 138).

Relacja Anny i Elizy nie mieści się w ramach heteronormatywnego porządku, co jednak nie skutkuje żadną identyfikacją zastępczą. Podobnie zatem jak w powieści Żurawieckiego, tożsamość genderowa bohaterki ulega relatywizacji (Kochanowski 2004: 208).

Lapidarna (por. Grzenia 2007: 161), a zarazem „refleksyjno-liryczna” (por. Skwarczyńska 2006: 388) formuła listu doskonale oddaje przedstawioną nierozstrzygalność, pozwalając zarazem w prosty i bezpośredni sposób mówić o jednostkowych uczuciach. W utworze Fiedorczyk nawiązania do powieści epistolarnej i, szerzej, do epistolografii polegają więc nie na przekraczaniu, lecz na maksymalizowaniu możliwości dostarczanych przez te formy. List elektroniczny, niezrywający związków ze swoim tradycyjnym odpowiednikiem, okazuje się zatem miejscem swobodnego mówienia o niedefiniowalnym pragnieniu.

Schemat komunikacji e-mailowej został również wykorzystany w powieści Michała Zygmunta *Lata walk ulicznych*¹⁴. Listy, wymieniane przez głównych bohaterów, Marka Polaka i Daniela Wildbraina, zostały zgromadzone w osobnym rozdziale, zatytułowanym *Korespondencja*. Przedstawiony zabieg wprowadza do struktury utworu element dialogiczności, a pozbawiając Marka części uprawnień narratora, zrównuje status wypowiedzi obu postaci. Kontakt e-mailowy pozwala zacieśnić więź rodzącą się między Polakiem i Wildbrainem. Jest to jednak relacja zupełnie innego rodzaju niż w wypadku bohaterek *Białej Ofelii*. Kody miłości homoseksualnej zostają włączone w intertekstualną grę, zbudowaną z odniesień do tekstów poruszających, w sposób jawny lub ukryty, temat nieheteroseksualnego pożądania. Na pozór powieść Zygmunta sytuuje się więc w obrębie opisanego przez Germana Ritzza „estetyzująco-maskującego” modelu literatury homoseksualnej (Sobolczyk 2006: 176), który charakteryzuje się obecnością „tajnych znaków”, przywołujących na mocy tradycji wątki homoseksualne (Ritz 1998: 139). Reguły wspomnianych nawiązań są jednak ostentacyjnie demonstrowane, a tekst obnaża oczywistość wykorzystanych kon-

---

¹⁴ W dalszej części pracy posługuję się skrótem „LW” podanym wraz z numerem strony.

tekstów interpretacyjnych, co nadaje całej procedurze ironiczny charakter. Wrażenie to jest wzmacniane przez obecność stałych motywów dyskusji prowadzonych w obrębie krytyki genderowej, queerowej, gejowskiej i lesbijskiej:

[...] Wracając do domu, w autobusie, [...], skończyłem wreszcie – o kilka lat za późno – Gender Trouble; teraz pozwalam sobie zatem na przemądrzałość, lekką intelektualną pretensję i zastanawiam się, na ile opisywane przez Butler mechanizmy można zastosować w życiu (LW, s. 211-212). Szczęśliwie natknąłem się na dość ciekawy tekst o łujowskich fascynacjach pewnego przedwojennego polskiego poety [...] (LW, s. 214).

Co do uzupełniania ubytków, [...], kupię Hollinghursta i natychmiast ofiaruję go w prezencie (odczuwając pewien dyskomfort z racji wręczenia książki autorstwa kogoś, kto opisuje seks w toaletach publicznych) (LW, s. 217).

Warto także zwrócić uwagę na towarzyszące poszczególnym wypowiedziom motta, zapożyczone między innymi z twórczości Oscara Wilde'a (LW, s. 209).

Można powiedzieć, że bohaterowie Zygmunta bawią się formułą listu „o temacie naukowym” (Skwarczyńska 2006: 367), który przypomina swobodnie rozwijającą się konwersację. Punktem wyjścia, a zarazem podstawowym elementem gry jest dążenie do zakodowania nienormatywnego pożądanego w języku. Jednocześnie wykorzystane zabiegi natychmiast ujawniają sztuczność, którą – jak się okazuje – może wyeksponować spontaniczna formuła komunikacji e-mailowej (por. Grzenia 2007: 100-105).

Uogólniając przedstawione refleksje, trzeba zauważyć, że w powieściach Fiedorcuk i Zygmunta, podobnie jak w przeanalizowanych wyżej utworach Żurawieckiego i Witkowskiego, nie mamy do czynienia ze stabilną koncepcją tożsamości. W pierwszym tekście cechy bohaterki są rozmyte i niedookreślone, natomiast w drugim został wyeksponowany konwencjonalny charakter funkcjonują-

cych w kulturze sposobów klasyfikacji pożądania. Natomiast we wszystkich przedstawionych książkach sprzeciw wobec narzucania jednostce przymusu jednoznacznej identyfikacji konstytuuje się dzięki wprowadzeniu do narracji dynamiki charakterystycznej dla komunikacji elektronicznej (por. np. Grzenia 2007: 115 oraz Jenkins 2007: 21). Tym, co wyróżnia zaprezentowane w drugiej części artykułu utwory, jest nawiązywanie dialogu między formami komunikacji tradycyjnej i elektronicznej, a także zwrócenie uwagi na możliwości budowania intymnych relacji za pośrednictwem dostarczanych przez nowe technologie narzędzi¹⁵. Powieści Witkowskiego, Fiedorczuk, Zygmunta łączy natomiast traktowanie rozgrywających się w cybernetycznej przestrzeni interakcji jako tła wydarzeń dziejących się poza światem internetu. Natomiast w tekście Żurawieckiego, mimo wyraźnego, widocznego w płaszczyźnie fabularnej, przenikania się obu sfer, cyfrowa rzeczywistość okazuje się podstawowym obszarem funkcjonowania bohaterów.

Zmierzając do podsumowania rozważań, warto podkreślić, że najistotniejszą cechą wspólną analizowanych utworów jest, widoczne w warstwach fabularnej i stylistycznej, przyjęcie szerokiego rozumienia wirtualności, traktowanej jako stały element funkcjonowania każdej społeczności (Ibidem: 78). Z tej perspektywy zawierające się w języku i kulturze normy postrzegania i interpretowania rzeczywistości (Krajewski 2006: 81) okazują się sztuczne i zrelatywizowane w odniesieniu do obowiązujących w danej zbiorowości reguł (por. Ibidem: 79-85). Przedstawione w referacie powieści obnażają opisaną zależność i odzyskują dla siebie, realizującą nowe cele, wirtualność. Najbardziej konsekwentnie trop ten realizuje powieść Żurawieckiego, w której ludycznie ujęte re-

---

¹⁵ W przeciwieństwie do Grzeni nie traktuję listu elektronicznego jako gatunku monologicznego (por. Grzenia 2007: 158). Badacz zauważa zresztą, że „list elektroniczny bardzo łatwo może stać się częścią dialogu [...]” (Grzenia 2007: 160).

alia świata cyfrowego stają się, dzięki drwinie z obowiązujących w społeczeństwie konwencji, miejscem wyzwolenia jednostki (por. Krajewski 2006: 92, Jenkins 2007: XIV, oraz Hyży 2003: 257). Natomiast w pozostałych tekstach wykorzystano szczeliny istniejące w przestrzeni wirtualnej, wytwarzanej przez oficjalny dyskurs kultury. Choć tego rodzaju nieciągłości funkcjonują na każdym etapie rozwoju społeczeństwa, to analizowane powieści dowodzą, że możliwości dostarczane przez nowe technologie komunikacji w znacznym stopniu ułatwiają przekraczanie obowiązujących norm (Krajewski 2006: 92).

Przedstawione przykłady dowodzą, że wspomniane przezwy-ciężenie dokonuje się dzięki zastosowaniu form porozumiewania się typowych dla cybernetycznego świata. Literatura, odwołując się do dynamiki, swobody i lapidarności gatunków internetowych, poszerza horyzont stylistyczny o kolejne strategie pisania, stwarzając zarazem szansę wyartykułowania kwestii pojawiających się dotychczas jedynie na marginesie głównego nurtu kultury. Nie bez powodu bowiem medioznawcy podkreślają, że środki elektroniczne pozwalają nadawcom i odbiorcom „komunikować doświadczenie i doświadczać” (Bauer 2009: 232). Ramę tego rodzaju praktyk stanowią natomiast, dostarczające nowych form wypowiedzi i przekształcające schematy relacji nadawczo-odbiorczych, formaty kultury uczestnictwa i konwergencji, które stają się istotnymi kontekstami poszukiwań współczesnych autorów i autorek.

Bibliografia

- Bauer Zbigniew (2009) *Dziennikarstwo wobec nowych mediów: historia, teoria i praktyka*. Kraków: Universitas.
- Chudoba Ewa (2012) *Literatura i homoseksualność. Zarys problematyki genderowej w kanonicznych tekstach literatury światowej i polskiej*. Kraków: Wydawnictwo Libron.

- Fiedorcuk Julia (2011) *Biała Ofelia*. Wrocław: Biuro Literackie.
- Grzenia Jan (2007) *Komunikacja językowa w Internecie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe.
- Haraway Donna (1990) *A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s*. w: *Feminism/Postmodernism*, ed. and introd. L.J. Nicholson. Routledge: New York–London, s. 190-233.
- Herz Jessie C. (1999) *Wędrowki po Internecie*, przeł. P. Sitarski. Poznań: Zysk i S-ka.
- Hyży Ewa (2003) *Kobieta, ciało, tożsamość. Teorie podmiotu w filozofii feministycznej końca XX wieku*. Kraków: Universitas.
- Jenkins Henry (2007) *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, przeł. M. Bernatowicz, M. Filiciak. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Kochanowski Jacek (2004) *Fantazmat zróżnicowany. Socjologiczne studium przemian tożsamości gejów*. Kraków: Universitas.
- Krajewski Marek (2006) *Społeczne jako wirtualne. O starym i nowym typie symulowania realności*, w: *Człowiek między rzeczywistością realną a wirtualną. Teksty wykładów wygłoszonych na sympozjum naukowym zorganizowanym przez Oddział Polskiej Akademii Nauk i Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu dnia 7 grudnia 2005 roku*, red. A. Wójtowicz. Poznań: Ośrodek Wydawnictw Naukowych, s. 77-92.
- Loska Krzysztof (2001) *Elektroniczne ciało w poszukiwaniu tożsamości*, w: *Gender – film – media*, red. E.H. Oleksy, E. Ostrowska. Kraków: Rabid, s. 253-260.
- Miczka Tadeusz (2006) *Tożsamość człowieka w rzeczywistości wirtualnej*, w: *Człowiek między rzeczywistością realną a wirtualną. Teksty wykładów wygłoszonych na sympozjum naukowym zorganizowanym przez Oddział Polskiej Akademii Nauk i Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu dnia 7 grudnia 2005 roku*, red. A. Wójtowicz. Poznań: Ośrodek Wydawnictw Naukowych, s. 25-53.
- Nycz Ryszard (1996) *Sylwy współczesne*. Kraków: Universitas.
- Ritz German (1998) *Niewypowiadalne pożądanie a poetyka narracji*, przeł. A. Kopacki, w: *Literatura wobec niewyrażalnego*, red. W. Bolecki, E. Kuźma. Warszawa: Wydawnictwo IBL PAN, s. 131-143.
- Skucha Mateusz (2005) *Gender. Queer. Literatura*, „Ruch Literacki” 6 (273): 551-564.
- Skwarczyńska Stefania (2006) *Teoria listu*, oprac. na podst. pierwodruku lwowskiego E. Feliksiak, M. Leś. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu Białostockiego.

- Sobolczyk Piotr (2006) *Hermetyczne pornografie Białoszewskiego*, „Teksty Drugie” 6 (102): 165-181.
- Sugiera Małgorzata (2003) *Lara Croft, córka Pandory: kobiecość i media*, w: *Gender w kulturze popularnej*, red. M. Radkiewicz. Kraków: Rabid, s. 103-115.
- Watt Ian (1973) *Narodziny powieści. Studia o Defoe’em, Richardsonie i Fieldingu*, przeł. A. Kreczmar. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Witkowski Michał (2005) *Lubiewo*. Kraków: Korporacja Ha!art.
- Zygmunt Michał (2010) *Lata walk ulicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Żurawiecki Bartosz (2007) *Ja, czyli 66 moich miłości*. Warszawa: Wydawnictwo Sic!

Reprezentacja nowych technologii komunikacji w prozie podejmującej temat homoseksualności – analiza wybranych utworów

W artykule przeanalizowano sposób, w jaki literatura podejmująca problematykę nieheteronormatywnych tożsamości seksualnych wykorzystuje gatunki internetowe. Kwestia ta została przedstawiona na przykładzie czterech współczesnych polskich powieści: *Ja, czyli 66 moich miłości* Bartosza Żurawieckiego, *Lubiewo* Michała Witkowskiego, *Lata walk ulicznych* Michała Zygmunta oraz *Biała Ofelia* Julii Fiedorczuk. W artykule zbadano status genologiczny wymienionych utworów. Wpływ gatunków internetowych na strukturę tekstu prozatorskiego skutkuje między innymi: urozmaiceniem narracji, wprowadzeniem elementu dialogicznego i nawiązaniem do powieści epistolarnej. Analizowane utwory usytuowano w perspektywie krytyki genderowej i queerowej. Zwrócono także uwagę na to, że gatunki internetowe pozwalają wprowadzić do literatury wątki feministyczne i homoseksualne, a tym samym poszerzyć horyzont stylistyczny i poznawczy literatury.

The Representation of New Communications Technology in the Prose Raising the Issue of Homosexuality – An Analysis of Selected Novels

The aim of the paper is to analyze the role of Internet genres in addressing the issue of non-heteronormativity of sexual orientation. The article based on the analysis of four contemporary Polish novels: Bartosz Żurawiecki's *Ja, czyli 66 moich miłości* (*Me and 66 Loves of Mine*) Michał Witkowski's (*Love-town*), Michał Zygmunt's *Lata walk ulicznych* (*Years of Street Fighting*) and Julia Fiedorczuk's *Biała Ophelia* (*White Ophelia*). Among problems dealt with in the article there is the question of the genre status of the analysed novels. The influence of the Internet genres on prose results in a greater diversity of the narrative, introduction of dialogical elements and references made to epistolary literature. The works in question are situated in the perspective of Gender and Queer Criticism. The author concludes that Internet genres broaden the stylistic and cognitive field of literature.